

OBSAH

PŘEDMLUVA K NĚMECKÉMU VYDÁNÍ	13
PŘEDEHRA.....	19
Mýtus o Orfeovi	23
Kristus-Orfeus	23
Církev jako nástroj v Kristových rukou	25
Církev ve dvojím vztahu	25
JEDEN SVĚT	27
Pestrost světových názorů.....	28
PŘEHLED	32
1. část: Církev v dějinách spásy (ekleziologie z hlediska nauky o spáse)	32
2. část: Církev jako lid Boží (ekleziologie)	33
3. část: Budování církve (ekleziogeneze)	33
Vymezení pojmu církev	34
1. ČÁST	
Církev v dějinách spásy	37
„DĚDIČNÁ SPÁSA“.....	39
Vidění svaté Hildegardy	39
Hymnus na Krista.....	40
Kristus jako původce	43
Kristus jako cíl – spása „na různý způsob“?	44
„Anonymní“ cesta ke spáse?	45
Neoprávněný nárok – nebo Boží vydanost?	46
DĚDIČNÁ VINA“	47

CÍRKEV: SVĚTLO A SŮL	49
Světlo odhaluje „dědičnou spásu“	49
Dimenze církevního života	50
Pražákladní pohyb	51
Sůl: lék proti „dědičné vině“	54
Církev jako země spásy	55
Malomocný člověk	57
Ježíš	58
Muži za Ježíšem	60
A my dnes?.....	61
V CO SMÍME DOUFAT	63
Teologie spásy a podoba církve	72
<i>Exkluzivní obraz církve</i>	72
<i>Inkluzivní obraz církve</i>	75
<i>Pluralistický obraz církve</i>	78
SPÁSA A PODOBA CÍRKVE	80

2. ČÁST

Církev jako Boží lid	83
-----------------------------------	----

EKLEZIOLOGICKÉ POHLEDY

V NOVOZÁKONNÍCH SPISECH	85
-------------------------------	----

Ježíš a církev	85
----------------------	----

Synoptická evangelia.....	87
---------------------------	----

<i>Evangelium podle Marka</i>	88
-------------------------------------	----

<i>Evangelium podle Matouše</i>	89
---------------------------------------	----

<i>Evangelium podle Lukáše</i>	90
--------------------------------------	----

Evangelium podle Jana	91
-----------------------------	----

Pavlovské spisy	92
-----------------------	----

<i>Církev jako společenství</i>	93
---------------------------------------	----

<i>Církev jako Boží lid</i>	93
-----------------------------------	----

<i>Církev jako tělo Kristovo</i>	94
--	----

<i>Církev jako chrám Ducha svatého</i>	95
<i>První struktury úřadu</i>	96
Církev v pseudopavlovských listech	97
Směry vývoje církve v Novém zákoně	100
CESTA CÍRKVE DĚJINAMI	101
Úřad ve službách kontinuity v církvi	101
Co říká o církvi Krédo – a co to znamená dnes	103
<i>Jedinost</i>	103
<i>Svatost</i>	104
<i>Katolicita</i>	107
<i>Apostolicita</i>	109
CÍRKEV A CÍRKVE	111
CÍRKEV Z POHLEDU DRUHÉHO VATIKÁNSKÉHO KONCILU	115
Výzvy	115
Co je církev?	116
Církev jako mysterium	117
Církev jako Boží lid	119
Církev jako společenství	121
<i>Společenství místních církví</i>	121
<i>Biskupský úřad a kolegium biskupů</i>	122
<i>Vztah učitelského úřadu a teologie</i>	123
<i>Společenství s chudými a trpícími</i>	123
<i>Boží lid a ekumena</i>	124
Církev v dnešním světě	124
Komplikovaná reakce na koncil a její příčiny	126
ÚŘADY A HIERARCHIE V CÍRKVI	128
Laik a Boží lid	128
<i>Boží lid v jednotě a rozmanitosti</i>	129
<i>Laici a klérus</i>	130
<i>Laik z pohledu Druhého vatikánského koncilu</i>	133

Úřad a úřady	135
<i>Vznik úřadů z duchovního zdroje</i>	135
<i>Úřad jako vztahový pojem</i>	136
<i>Úřad jako protějšek obce</i>	136
<i>Úřad a jeho úkoly v církvi</i>	136
<i>Podmínky pro přijetí svěcení</i>	139
Členění úřadu	140
<i>Biskupský úřad</i>	140
<i>Papežský úřad</i>	142
<i>Kněz</i>	149
<i>Jáhen</i>	152
<i>Pastorační asistent/asistentka</i>	153

3. ČÁST

Budování církve (ekleziogeneze)	157
--	-----

DNES: KAIROS	159
Církev v průběhu času	160
Znamení doby	162
Účast na rozhodování	163
Ztotožnit se se světem – a odvrátit se od něho	164
Věrnost tradici a tradicionalismus	166
Církev není muzeum	166
Nevyužitý prostor pro tvořivý přístup	168
Společenský a kulturní dialog	168
Druhý vatikánský koncil	169

PODÍL CÍRKVE NA FORMOVÁNÍ KULTURY

A SPOLEČNOSTI	172
Náboženská svoboda	173
Angažovanost jednotlivců a spolků	174
Církevní zařízení	174
<i>Charita</i>	175
<i>Vzdělání</i>	175
<i>Církev ve službě společnosti</i>	176

BUDOVÁNÍ KŘESŤANSKÝCH SPOLEČENSTVÍ.....	178
Hybná síla vize	179
<i>Ústřední význam vize</i>	182
<i>S věkem vize slábné</i>	183
<i>Obnova a zmrtvýchvstání</i>	184
<i>Slabost vize</i>	186
<i>Síla vizí</i>	188
<i>Všichni jsou obdařeni vizemi</i>	191
<i>Cesta ke společné vizi</i>	192
<i>Vize a projekty</i>	195
Ježíšovou stopou.....	196
<i>Ponořit se do Boha</i>	198
<i>Vynořit se u lidí</i>	207
<i>Večeře Páně a umývání nohou</i>	224
<i>Pastorace jako projev milosrdenství</i>	228
Strukturální mnohotvárnost	232
<i>Ecclesia semper reformanda</i>	235
<i>Rozkvět a úpadek</i>	237
<i>Církev se stále vyvíjí</i>	238
 VÝHLED	 241
 Poznámky.....	 245
Doporučená literatura.....	263
Zkratky.....	265

PŘEDMLUVA K NĚMECKÉMU VYDÁNÍ 2013

Titul této knihy je nutno vysvětlit. Na první pohled může vypadat opovážlivě, citujeme-li v názvu praktické příručky o církvi prosbu Otčenáše „přijď království tvé“. Ozve se možná námitka, že církev není království Boží, že není ani Božím královstvím na zemi. O církvi můžeme uvažovat, můžeme teoreticky i prakticky měnit její formu, ale ani v té nejlepší podobě, kterou jsme schopni si vysnit a vymyslet, se nestane Božím královstvím. S pomocí sebelepší ekleziologie nelze Boží království vytvořit, ani v teorii, ani v praxi.

Ale na druhé straně církev s Božím královstvím souvisí. Druhý vatikánský koncil to formuluje slovy: „Pán Ježíš začal vytvářet církev, když začal hlásat radostnou zvěst, totiž příchod Božího království“ (LG 5). Církev má svůj původ v Ježíšově zvěsti o Božím království a k těmto svým kořenům se musí stále vracet. Je církví Ježíše Krista, jestliže tuto náročnou roli přijímá a úkoly s ní spojené bere vážně. Zcela jistě se ani pak nestane Božím královstvím, a dokud bude existovat, bude také prosit „odpusť nám naše viny“. Ale musí přinejmenším zabránit tomu, aby její podoba a formy Božímu království odporovaly a činily nevěrohodnou samotnou Ježíšovu zvěst. Kdykoli se objeví nebezpečí, že církevní formy a předpisy zakryjí Ježíšovo poselství, že se zvyky stanou důležitějšími než výzva obrátit se k Božímu království, je povinností teologie na to upozorňovat. Církev musí hlásat Ježíšovu naději a udržovat ji živou, a to především svou vlastní existencí. Jakožto Boží lid by měla ve vši skromnosti konkrétně uskutečňovat mezi ostatními národy na tomto světě něco z toho, co Boží království a Boží panování znamená. Slova „přijď království tvé“ mají tedy církev *burcovat a volat k pokání*.

V tomto smyslu je míněn citát z Otčenáše v názvu knihy, která vznikla v souvislosti s přednáškovou činností autorů v Pekingu.

Tamní církve se v obtížné situaci a uprostřed kultury, jež je jí spíše cizí, snaží působit jako kvas a sůl země a budit naději, že Boží království přijde, že jeho počátky už jsou tady. Studijní děkan kněžského semináře katolické církve v Číně pan Dr. Chen Binshan po řadu let zval oba evropské teology k přednáškám, které byly určeny kandidátům kněžství, ale chodilo na ně také stále více kněží působících v pastoraci, z nichž někteří zastávají důležité úkoly v čínské církvi. Třetí skupinu posluchačů tvořily řádové sestry, které v rychle rostoucí čínské církvi pracují v různých oblastech sociální péče a těší se značné úctě vzhledem k tomu, s jak složitými, dramatickými a pro Evropana často obtížně pochopitelnými problémy se musejí vyrovnávat. Mnohé z těchto sester se v současnosti věnují také odpovědným úkolům spojeným s pastorací, hlásáním evangelia a církevní administrativou. V důsledku pronásledování, jemuž byla církev v Číně vystavena po celá desetiletí (asi nejtvrděšímu v dějinách celé církve), je tamní křesťanské vzdělávání často ve velmi neuspokojivém stavu. V tomto oboru působí kromě několika málo skvěle vyškolených místních sil také teologové a teoložky z Evropy a z Ameriky.

Pronásledování způsobilo kromě jiného také neblahý rozkol mezi veřejně činnou, oficiální církví a církví podzemní, úředně neregistrovanou. Pro teology ze Západu představuje tohle téma speciální problém. Protože na přednášky chodili většinou členové obou těchto církví, nebylo snadné patřičně interpretovat poměr čínské místní církve k univerzální církvi. Jak hledat dorozumění, jak překonat existující propast? To byla pro mnoho účastníků vzhledem ke zhoršujícím se vztahům mezi čínskou vládou a Vatikánem v posledních letech palčivá existenciální otázka. Jak lze v této situaci mluvit o jednotě a jaké cesty k překonání tohoto stavu, jenž odporuje samé podstatě církve, nabízí teologie? Ekleziologické úvahy mají mimořádnou důležitost pro praxi.

Církev slouží radostné zvěsti o Božím království, jehož příchod hlásá a které – podle známého výroku Druhého vatikánského koncilu – jakožto „svátost a znamení vnitřního spojení s Bohem“ již nyní uskutečňuje. Jak může církev tento úkol plnit

v dnešní době, jak může nechat své poselství zářit i v kulturách, které se západnímu světu tak málo podobají? Koncil zdůraznil samostatnost místních církví a pokoncilové dokumenty vyzvedávají, že křesťanská zvěst může být hlásána v každé společnosti a v každé kultuře. Teologové ze Západu, kteří v této knize prezentují své úvahy, věděli, že nemohou čínským křesťanům nabídnout řešení jejich problémů. Ale snažili se vysvětlit, jak probíhala inkulturace v západní církvi, jak pokaždé místní kultura a biblické poselství srůstaly a vytvářely živé a plodné spojení pro hlásání Ježíšovy zvěsti – v různých dobách přinášejících nové otázky. A chtěli podat zprávu o tom, jak se teologie v západních zemích také v současnosti snaží o syntézu, která by umožnila přinášet dnešní hektické době plné dramatických změn Ježíšovo poselství v podobě věrné původnímu zdroji a odpovídající současné situaci. Každý, kdo sleduje vývoj náboženství a církve, dobře ví, že úspěch a nezdar jdou přitom ruku v ruce.

Snad se nám podařilo ukázat, že nemáme hotové odpovědi, že jsme stále na cestě a musíme se přibližovat cíli metodou pokusů a omylů. Dialog s čínskými křesťany byl pro nás v mnoha směrech podnětný a obohacující. Naučili jsme se od nich víc, než jsme mohli naučit my je, cítili jsme se jako přijímající, a ne jako dárci. Chceme za to našim posluchačům a partnerům v dialogu, našim hostitelům a členům kolegia docentů, s nimiž jsme tak často rozmlouvali, upřímně poděkovat.

Především řádové sestry naléhaly, abychom své myšlenky a úvahy zapsali. To, co slyšely a o čem se diskutovalo, si chtěly znovu přečíst. Dr. Chen Binshan, který jako tlumočnick dokázal překonat vzdálenost mezi posluchači a přednášejícími, se ochotně nabídl, že texty přeloží. Oba autoři mohli k tomu účelu využít materiál, který již dříve formulovali pro podobné účely v německém prostředí. Zaměřili jej na čínskou problematiku a soustředili se na otázky, které se objevovaly při setkáních v Číně. Doufáme, že tato koprodukce přinese čínské církvi užitek.

Jedno jsme ale nečekali: Vzniklým textem se cítili osloveni také teologové a teoložky z východoevropského prostoru ve své situaci. Jejich společenské podmínky jsou čínským v lecčem podobné: dlouholetý útlak za komunistického režimu, jehož stopy jsou v dnešních církvích patrné, vyžaduje od nich při hlásání evangelia novou orientaci: navazovat na předkomunistickou podobu církve by znamenalo minout výzvy současnosti. Toto nebezpečí skutečně existuje. Odborníci z těchto zemí a kultur přeložili náš text nikoli proto, aby příklady v něm uvedené byly napodobovány, nýbrž proto, aby se jimi teologové a obce zabývali a nacházeli v nich posilu při svém odhodlání hlásat evangelium ve vlastním společenském a kulturním kontextu.

A nakonec vychází kniha i v němčině. Nechce prezentovat žádné nové vědecké poznatky. Autoři jsou nicméně přesvědčeni, že cesta k nové formulaci poselství povede i v Evropě přes mladé církve. Tak jako vznikají nové inkulturované teologie a modely společenství dnes v Číně, bude se vývoj dynamizovat i v Evropě. Proto se domníváme a doufáme, že to, co jsme promýšleli v souvislosti s čínským prostředím, může být přínosem i pro naši velmi odlišnou západoevropskou situaci.

Děkujeme tímto všem, kdo se přímo či nepřímo podíleli na vzniku této „praktické ekleziologie“: účastníkům našich debat v Číně a zejména Dr. Chenu Binshanovi, který nás pozval, byl nám věrným tlumočnickem a nakonec přeložil tento německý text do čínštiny.

Kniha vyšla nejen v čínském jazyce, ale také rusky, chorvatky, slovensky, maďarsky a polsky. Náš dík náleží všem překladatelkám a překladatelům, kteří se této namáhavé práce ujali. Děkujeme také sponzorům, kteří její vydání umožnili v zemích, jejichž církve jsou často velmi chudé.

V ekzeziologii dostává teologie praktickou, konkrétní a názornou podobu. Přejeme si, aby se tyto naše úvahy ukázaly jako podnětné a užitečné.

V listopadu 2012

Peter Neuner
Mnichov

Paul M. Zulehner
Vídeň

JEDEN SVĚT

Už Nový zákon zdůrazňuje, že tento příběh o vztahu Boha ke světu/lidstvu vstoupil do své závěrečné fáze. Žijeme na „konci časů“ (1K 10,11; *Lumen gentium* 48). To samozřejmě není žádná tvrzení evoluční teorie, to je pohled víry na naši dobu jako na „čas spásy“: s příchodem Ježíše, jenž je Kristus, neodvolatelně nastalo dovršení světa.

Přírodovědecká evoluční teorie a teologie dějin přitom nemusejí stát v nesmířitelném protikladu.⁷ Dějiny spásy sledují průběh historických událostí z hlediska vztahu člověka k Bohu a z hlediska věčné a všudypřítomné touhy lidí po spáse, tedy z perspektivy náboženství. Dějiny spásy se ptají po smyslu, jejich vše zahrnující otázka zní „proč?“ a „k čemu?“. Vidí věci z jiného úhlu než přírodní vědy nebo evoluční teorie, která hledá příčinné souvislosti a ptá se tedy „jak?“. S výjimkou několika fundamentalistických skupin už dnes nikdo netvrdí, že svět byl fakticky stvořen v sedmi dnech. To, co čteme o stvoření světa v obou hymnech na začátku Starého zákona ve dvou prvních kapitolách knihy Genesis, je pro nás popis vztahu člověka k Bohu. Evoluční teorie formuluje odpověď na úplně jinou otázku. Považuje-li kreacionismus biblickou zprávu za přírodovědecký popis vzniku vesmíru, živých organismů a člověka, jen ji tím činí nevěrohodnou. Na rozdíl od takových názorů se např. Teilhard de Chardin pokusil uvést oba pohledy v soulad. Podle něho vývoj ústí do bodu omega, kdy bude svět dovršen v hlubokém sjednocení a zároveň rozrůznění; představuje si jednotu v rozmanitosti, lidstvo jako jediný, neuvěřitelně pestrý, vnitřně diferencovaný a individualizovaný celek.⁸ Taková koncepce je předmětem interdisciplinárních diskusí, kdežto naivnímu kreativismu není vzhledem k dnešnímu stavu vědeckého poznání nutno věnovat pozornost.

Současný vývoj světa a lidstva se vyznačuje jednak stálým a nezadržitelným srůstáním v celek, jednak prohlubující se diferenciací. Freiburský biolog a teoretik evoluce Carsten Bresch si všímá rostoucího množství vzorců a informací a jejich stále silnější integrace.⁹ Současné vědy mluví většinou o globalizaci¹⁰ nebo také o univerzalizaci¹¹ lidské společnosti. Ale právě tento sjednocující se svět je zároveň stále pestřejší a složitější: kulturně, hospodářsky,¹² společensky, mediálně.¹³ Cestování a vzdělání,¹⁴ dobrovolná či vynucená migrace,¹⁵ to vše umožňuje lidem poznávat na vlastní kůži rozmanitost našeho světa, jež se projevuje v neposlední řadě i pluralitou náboženství.

Pestrost světových názorů

Velká náboženství měla zpravidla svá tradiční území. Většinou se rozvíjela v těch oblastech, kde původně vznikla. Buddhismus kvetl v Asii, křesťanství se šířilo z Malé Asie do Středomoří a postupně do celé Evropy. V Evropě zase určité konfese tradičně patřily k určitým politickým celkům – tak měl být znovu nastolen a zajištěn náboženský mír poté, co se za reformace náboženská jednota západní kultury rozpadla a vedly se krvavé náboženské války. Při upevňování této vazby mezi konfesí a územím nezřídka docházelo k „náboženským čistkám“. Ortodoxní křesťanstvo tuto vazbu prostoru a církve dodnes zdůvodňuje teologicky. Lidé v tradičně ortodoxních zemích, např. v Rusku, „náleželi“ takřkajíc od narození k ortodoxní církvi. Teprve nucená migrace mnoha pravoslavných křesťanů z „kanonických“ území tuto prostorovou souvislost do jisté míry uvolnila.¹⁶

Mezitím na celém světě rychle roste mobilita, ať dobrovolná či vynucená. S lidmi se přesunují i náboženství. Dosavadní náboženské monokultury jsou stále pestřejší.¹⁷ V zemích, které byly po staletí katolické, žijí dnes vedle katolíků protestanti, pravoslavní, ale i židé, muslimové, buddhisté a hinduisté.

Kromě nich přibývá právě v Evropě lidí, kteří na otázku, jakého jsou náboženství, odpovídají „bez vyznání“. Podíl ateistů a „skoro-ateistů“ ve společnosti roste. V některých evropských zemích, které byly dříve převážně protestantské (Estonsko, východní Německo) je dnes křesťanů jen nepatrná menšina.¹⁸ Většina obyvatel se nehlásí k žádnému náboženskému ani světonázorovému společenství, a to přesto (nebo právě proto), že v ateistických zemích byly uměle vytvářeny a dodnes se těší značné oblibě společensko-ideologické rituály, napodobující náboženské udílení křesťanských svátostí („vítání občánků“ místo křtu, v bývalé NDR tzv. „Jugendweihe“ [uvedení do dospělosti] místo biřmování).

Stále více lidí nezakotvených v nějakém náboženském společenství duchovně hledá. Zejména v sekulárních státech roste počet těchto spirituálních „poutníků“.¹⁹ Vydávají se na cestu do vlastního nitra nebo do vzdálených krajů, objevují vlastní *já*, touží být okouzleni,²⁰ fascinováni, vyléčení, hledají pocit sounáležitosti, oporu, nový svět.²¹

Tato světonázorová pestrost staví teologii před obrovský problém. Současná teologie, opírající se o biblické prameny, totiž na jedné straně zdůrazňuje, že veškeré dějiny zrají k jedinému společnému cíli: ke svému dovršení v Bohu. Na druhé straně v našem jediném světě existují různé světové názory, a to vedle sebe i vzájemně promíchány. Nejen v rámci kontinentů, i uvnitř jednotlivých zemí, dokonce v rodinách, na pracovištích a ve skupinách přátel se lidé, žijící v nejtěsnější vzájemné blízkosti, světonázorově liší. Z toho vzniká naléhavá teologická otázka, zda a jak je vzhledem k takovým rozdílům možné, aby dějiny vztahu jediného Boha k jeho jedinému světu postupovaly ke společnému dovršení. Přitom jednotlivá náboženství byla v historii většinou sebevědomě přesvědčena, že jejich cesta je správná, dokonce jedinečně správná, a od ostatních náboženství udržovala často bojovný odstup. Zároveň ovšem si lidé různých náboženských společenství byli vědomi velké vzájemné blízkosti.

Mystička Terezie z Ávily (1515–1582)²² nebo mystik Jan od Kříže (1542–1591)²³ měli úzké vztahy k sufismu, islámské mystice.²⁴ Jezuita Aiunken Hugo Makibi Enomyia-Lasalle (1898–1990) se zase snažil o vzájemné přiblížení zen-buddhismu a křesťanství.²⁵

Druhý vatikánský koncil zaujal k tomuto tématu vážný a zároveň otevřený postoj v dokumentu *Nostra aetate* (V naší době). Hned na začátku se zabývá otázkami, které jsme si právě položili:

„V naší době se lidstvo stále více sjednocuje a přibývá vzájemných vztahů mezi různými národy. Církev proto pozorněji uvažuje o tom, jaký je její vztah k nekřesťanským náboženstvím. V souvislosti se svým úkolem podporovat jednotu a lásku mezi lidmi a také mezi národy zaměřuje pozornost především na to, co mají lidé společného a co je vede k vzájemné spolitosti.

Všechny národy tvoří přece jedno společenství, mají jeden původ, protože Bůh dal všemu lidstvu přebývat na celém povrchu země. Mají také jeden poslední cíl, Boha. Jeho prozřetelnost, projevy jeho dobroty a spasitelné úmysly se vztahují na všechny lidi, dokud vyvolení nebudou sjednoceni ve Svätém městě, které bude osvětlovat Boží sláva a kde budou národy chodit v jeho světle.

Lidé čekají od různých náboženství odpověď na skryté záhady lidského bytí, které jako dříve, tak i dnes lidi do hloubi srdce znepokojují: Co je člověk? Jaký je smysl a cíl našeho života? Co je dobro, co je hřích? Jaký je původ a cíl utrpení? Jak se dosáhne pravého štěstí? Co je smrt, soud a odplata po smrti? A konečně: Co je to poslední a nevyslovitelné tajemství, jež obklopuje naši existenci, z něhož jsme vyšli a k němuž spějeme?“ (*Nostra aetate* 1)

Způsob, jakým koncil dochází k odpovědím na tyto otázky veškerého lidstva, nám bude vodítkem při našich dalších úvahách. Koncil vyjadřuje nejhlubší úctu před působením Boha ve všech lidech a ve všech náboženstvích, aniž přitom popírá jedinečnost tajemství Ježíše Krista. Koncil respektuje rozma-

nitost cest a zároveň zdůrazňuje, že tyto rozmanité cesty mají společný cíl:

„Katolická církev neodmítá nic, co je v těchto náboženstvích pravdivé a svaté. S upřímnou vážností se dívá na jejich způsoby chování a života, pravidla a nauky. Ačkoli se v mnohém rozcházejí s tím, co ona věří a k věření předkládá, přece jsou nezřídka odrazem Pravdy, která osvěcuje všechny lidi. Sama však hlásá a je povinna neustále hlásat Krista, který je ‚cesta, pravda a život‘ (J 14,6), v němž lidé nalézají plnost nábožen-ského života a skrze něhož Bůh všechno smířil se sebou.“
(*Nostra aetate* 2)